

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М.Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри Олександр ЧОРНИЙ
протокол №1 від 28.08.2020 р.

СИЛАБУС

навчального курсу
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Спеціальність – 032 Історія та археологія
Освітній ступінь – магістр
Форма навчання – денна
Форма підсумкового контролю - залік

Викладач – Чорна Лариса Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри права, філософії та політології.

Тел.: 093 577 38 97

E-mail: l.chorna1605@gmail.com

Години консультацій – вівторок 12.00-13.00 (208 кабінет).

2020-2021 навчальний рік

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Філософія освіти є філософською дисципліною, яка грає важливу роль у формуванні творчого мислення студентів магістратури – майбутніх істориків, археологів, експертів культурно-історичних цінностей, магістрів з країнознавства та міжнародного туризму, викладачів соціогуманітарних дисциплін. Адже їх суспільна праця пов'язана з сутнісними потребами та інтересами великої кількості людей. Саме там вимагається особлива точність філософсько-освітнього мислення, прийняття правильного рішення та раціонально-критичний філософсько-освітній підхід до аналізу освітніх проблем, ситуацій та явищ.

Філософія освіти виконує цілий ряд соціальних функцій: пізнавально-евристичну, світоглядну, нормативно-мислительну, ідеологічно-оціночну, пропедевтико-виховну, інформаційну, котрі підвищують культуру мислення майбутнього магістра, рівень його освіченості і професійної кваліфікації.

Даний си́лабус допоможе студентам-магістрантам організувати свою роботу з оволодіння системою знань з філософії освіти, які широко використовуються в педагогічній практиці та практичній науковій роботі для вирішення філософсько-освітніх проблем.

Основна ідея даного си́лабусу полягає в системному, послідовному вивченні, розширенні і закріпленні студентами магістратури матеріалу навчальної дисципліни.

Відповідно до цього, у ньому визначена мета, завдання, очікувані результати та основні компетентності, якими повинен оволодіти магістр. Надається тематичний план дисципліни, програма її викладання, теми лекцій і практичних занять, рекомендована література, теми рефератів та контрольних робіт, питання до заліків.

Навчально-методичний комплекс включає одинадцять тем і підготовлений відповідно до програми Державного стандарту з напрямку “Філософія освіти”.

МЕТА, ЗАВДАННЯ І ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ КУРСУ

Мета навчальної дисципліни “Філософія освіти”- сформувані у студентів систему знань, умінь, навичок та компетентностей філософсько-освітнього аналізу навчально-освітніх процесів і явищ незалежно від того, в якій галузі вони будуть працювати – в сфері історичної та археологічної освіти, науки чи виробництва. Ґрунтовне пізнання проблем навчально-освітнього процесу, засвоєння студентами основних філософських методів аналізу. Також знання методологічної та філософської теорії освіти допоможе майбутнім молодим ученим історикам та археологам легко включатися у професійну діяльність, втілювати наукові знання у практичну площину, сприятиме розвитку раціонального творчого філософсько-освітнього мислення.

Основна мета курсу “Філософія освіти” - розвинути у студентів-магістрантів, саму здатність філософсько-освітнього мислення, ввести їх у світ головних принципів і операцій філософського дискурсу, озброїти їх теоретичними знаннями про вагомі досягнення філософсько-освітньої думки.

Завдання курсу: глибоке оволодіння студентами знаннями, які допомагають в процесі філософсько-освітнього дослідження, усунути все науково-неясне, суперечливе та бездоказове. Навчитися ефективно використовувати філософсько-освітні здобутки мислителів на практиці, в процесі міркування, прийняття рішень, спілкування, суперечок, вирішення конфліктних ситуацій.

Головним завданням курсу є вироблення

а) загальних компетентностей:

- здатності до самореалізації та самовдосконалення, критичності та самокритичності мислення;
- здатності до навчання та самоосвіти, працювати відповідально самостійно й у колективі;
- здатність виокремлювати суперечності, формулювати проблеми та визначати власні шляхи їхнього розв'язання;
- здатність ухвалювати обґрунтовані рішення;
- здатність до креативності як основи постановки та досягнення цілей діяльності, адаптації до нових ситуацій, роботи в умовах обмеженого часу та ресурсів;

б) фахових компетентностей:

- володіння навичками науково-дослідної, освітньої та управлінської діяльності;

- здатність усно й письмово рідною або іноземною мовою висловлювати свою точку зору, організувати й брати участь у дискусіях та публічних заходах;
- знання здобутків сучасної педагогіки, психології та методики викладання історії та суміжних дисциплін та їх застосування у фаховій діяльності;
- здатність фахово планувати й реалізовувати дослідницькі проекти з обраної проблеми з використанням сучасних методологічних та теоретичних підходів;
- здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

Зміст силабусу з «Філософії освіти» включає в себе всі основні теми курсу класичної філософії освіти, викладені в стислій формі. Силабус передбачає послідовне ознайомлення студентів з предметом сучасної філософії освіти, історією філософських досліджень освітнього процесу, основними принципами і законами правильного філософсько-освітнього мислення, розкриття змісту основних його форм. Для цього відводяться відповідні теми. У першій темі з'ясовується предмет філософії освіти, органічна єдність поняття методу та стилю сучасної філософії освіти, складність всіх форм філософсько-освітнього мислення. Друга - розкриває філософське тлумачення становлення та розвитку філософії освіти, яка зародилася і розвивалася в лоні філософії. Під філософією освіти розуміли (і розуміють) передусім упорядкованість навчально-освітнього процесу.

Третя тема досліджує східну парадигму філософії освіти як систему знань та сфери її впливу і особливості. Східна освітня думка є однією з найпростіших і разом з тим досить складною формою планетарного явища. Адже філософське та освітнє поняття на сході несуть в собі інформацію про предмет або множину предметів, вказують на їх істотні ознаки, властивості, зв'язки, відношення тощо.

Четверта тема “Західна парадигма освіти та її світова значущість” – охоплює основні проблеми західноєвропейського філософського вчення про методи пізнання та методи науково-педагогічних досліджень. Аналізує методологію експерименту її пізнавальні прийоми і класифікацію: моделювання, ідеалізацію, абстракцію, узагальнення.

П'ята тема “Західні освітньо-педагогічні ідеї та їх філософсько-освітня характеристика” – висвітлює методи науково-педагогічного дослідження, педагогічні концепції в їх діалектико-матеріалістичній інтерпретації. Показує їх практичне застосування і методологічне значення для Європи.

Шоста тема “Середньовічна парадигма освіти” – показує різноманітність форм і видів науково-освітніх концепцій, в середні віки, звертає увагу як на їх наукову раціональність так і на наукову ірраціональність.

Сьома тема “Розвиток класичної європейської філософії освіти” – розглядає ідею побудови світоглядно-нейтральної філософії освіти, як такої, що рефлексує на науково-педагогічному ґрунті. Висвітлює принцип науково-освітньої універсальності широко, неоднозначно, показуючи її сутність і місце в системі філософсько-освітніх знань.

Восьма тема “Конституювання некласичної філософії освіти” – включає в себе раціональну конструкцію, загальні правила та вимоги до ідеального об'єкта. Математичну логіку, доведення і спростування, які розкривають сутність логічної аргументації педагогічних принципів. Розглядається дефініція фактів і аргументів, їх роль в доведеннях і спростуваннях педагогічних концепцій.

Дев'ята тема “Постнекласична парадигма філософії освіти” – розглядає прогностичну методологію сучасної освіти. Методологію синергетизму (самоорганізації). Подолання ентропії (невпорядкованості, хаосу). Порушення принципу когерентності. Ефект відгалуження. Точки відгалуження або біфуркації. Збурення або флуктуація лінійного розвитку і перехід до нелінійного. Принцип проліферації теорії (розмноження) та неспіввимірності різних освітніх теорій.

Десята тема “Специфіка Української філософії освіти” вимагає творчого підходу, переборення стереотипу і догматизму, забезпечує широкі можливості для тіснішого зв'язку курсу філософії освіти з профілем наукового дослідження, з врахуванням новітніх досягнень сучасної Української філософії освіти. В ній коротко висвітлюється філософія освітніх процесів. Увага зосереджується на логічних основах науково-педагогічних досліджень та розглядається сутність

творчості і педагогічної інтуїції. Головний напрямок української філософії освіти - від проблем до теорій. Освітні концепції – універсальне твердження. Педагогічний факт – одичне твердження. Теорія - взаємозв'язок фактів. Індуктивний метод в контексті науково-педагогічних відкриттів.

Одинадцята тема “Динаміка філософсько-освітнього знання” аналізує експериментальне знання, його якісні і кількісні поняття. Зв'язок педагогічного експеримента з теорією: конвенціоналізм, теза Дюгена-Куайна.

Принцип спостереження. Відносність. Операціоналізм Бріджмена. Виміри в гіпотетико-дедуктивних і прагматичних науках.

Курс філософії освіти є цілісною науковою системою, який має свою внутрішню логічну структуру де всі проблеми органічно взаємопов'язані.

Зміст дисципліни реалізується у трьох блоках – теоретичному, практичному та блоці самостійної роботи. Теоретичний блок складається з одинадцяти органічно пов'язаних тем. Практичний блок та розділ самостійної роботи включають теми, передбачені для вивчення на семінарських заняттях, підготовку рефератів та їх захист, виконання письмових контрольних робіт, індивідуальну роботу студентів над першоджерелами та іншою літературою. Крім того, надається список рекомендованої літератури, вивчення якої допоможе розширити та поглибити знання студентів з курсу “Філософія освіти”.

Предметом навчальної дисципліни є теоретико- методологічні аспекти філософського аналізу освітніх знань і відкриттів.

Вимоги до знань та умінь студентів:

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Філософія освіти” студент повинен засвоїти і проявляти такі **програмні результати навчання:**

Знати:

- філософські основи організації та функціонування системи освіти в Україні і світі;
- суть і особливості розвитку філософії освіти в сучасних умовах;
- історію формування і розвиток філософії освіти;
- основні принципи філософсько-освітнього мислення;
- особливості використання філософсько-освітніх знань в різних професіях.

Уміти:

- виявляти взаємозв'язки між процесами минулого та сучасності;
- оцінювати основні тенденції та особливості історичного розвитку людства у певні історичні періоди;
- аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві;
- пояснити значення історико-культурної спадщини для розвитку людства в цілому та окремих спільнот;
- давати філософське тлумачення особливостей формування та розвитку освіти;
- приймати практичні рішення щодо оптимального застосування набутих знань при виконанні своїх професійних обов'язків.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва теми	Загальний обсяг годин	Аудиторні заняття		Консультації	Самостійна робота
			Лекції	Семінари		
1	2	3	4	5	6	7
Модуль I						
1.	Філософія освіти як навчальний предмет.	8	1	1	1	5
2.	Філософське тлумачення становлення та розвитку освіти.	8	2			6
3.	Східна парадигма освіти та її особливості.	8	1	1		6

4.	Західна парадигма освіти та її світова значущість.	8	2	1		5
5.	Західні освіт-педагог. ідеї та їх філ-освітня характеристика.	8	1	1	1	5
Модуль II						
6.	Середньовічна парадигма освіти.	8	2			6
7.	Розвиток класичної європейської освіти.	8	1	1	1	5
8.	Конституювання некласичної освіти.	8	1	1		6
9.	Постнекласична парадигма освіти.	8	1	1	1	5
10.	Специфіка Української філософії освіти.	10	2	1	1	6
11.	Динаміка філософ-освітнього знання.	8	2		1	5
	Всього	90	16	8	6	60

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

(тематика лекційних занять)

Тема 1. Філософія освіти як навчальний предмет і галузь досліджень.

Ускладнення світобуття і спеціалізація філософських наукових досліджень. Сучасна структура філософії. Освіта як предмет філософського пізнання. Філософія освіти як навчальний предмет та його основні проблеми.

Освіта як світоглядно-методологічна проблема. Освіта і культура. Освіта і нація. Структура освіти і педагогіки.-Освіта, церква, держава. Педагогіка як філософська практика.

Методологічні питання змісту освіти. Проблема мети суспільства і мети освіти. Структура освітнього процесу. Навчальний план. Програма учбової дисципліни. Статус вчителя і учня і методика навчання/Принципи освіти і національні цінності.

Освіта як історико-філософська проблема. Філософські парадигми і освіта. Питання сумісності світоглядних парадигм в освіті. Інтернаціоналізація і денаціоналізація освіти. Проблема національної освіти в Україні.

Тема 2. Східна парадигма освіти та її особливості.

Загальна характеристика східної парадигми освіти. Зв'язок між філософським вченням про світ, суспільство і людину та шкільною освітою.

Філософсько-педагогічна думка давньої Індії. Каста і школа. Проблема вибору особистого життя у філософських школах Індії. Статус вчителя і учня. "Недіяння" як метод навчання. Питання мети навчання (йога, нірвана та ін.). Людина як мікрокосм та ідеал освіченості.

Філософсько-педагогічна думка давнього Китаю. Ієрархія "піднебесної" і освіта. Конфуціанська школа: мета і методологія освіти. Стосунки вчителя і учня. Статус імператора і школа. Питання освіти і свободної особистості у вченнях Моцзи та Лао цзи. Мудрець як ідеал освіченості.

Вплив східної парадигми освіти на європейський освітній процес.

Тема 3. Західна парадигма освіти та її світова значущість.

Обставини виникнення та загальна характеристика західної освітньої парадигми. Софісти і освіта давньої Греції. Поліс та освіта. Рим як інтерпретатор давньогрецької освіти.

Проблема мети освіти (Мілет, Ефес, Спарта, Афіни тощо). Філософ як ідеал освіченості (Платон, Аристотель). Ідеал природного життя в кініків та освіта. Школи стоїків і піфагорійців.

Епікурейство і проблема моральної особистості.

Питання освіти і політики в Римській державі. Риторичні школи і правознавство. Раннє християнство і освіта.. Руйнування античної системи освіти та її наслідки для народів Європи. Християнський ідеал освіченості.

Тема 4. Середньовічно-християнська парадигма освіти.

Специфіка людської життєдіяльності та суспільства в Європі після розпаду Римської імперії Візантія і Західна імперія: стан освіти і ставлення до неї. Початок католицької уніфікації освіти. Поліцентризм освіти у Візантії.

Монастирі і монастирські школи. Ідеал освіченості і вихованості. Схоластика як метод навчання, її відмінність від методів навчання в школах античності. Структура навчання. Цехове навчання.

Виникнення університетів. Розділ освіти на церковну і гуманітарну. Ренесанс та його освітні цінності.

Тема 5. Філософія освіти в Україні XI — XVI ст.

Освітній процес на північному Причорномор'ї. Школа в грецьких колоніях. Освіта серед готів. Тьмутараканська єпископія.

Шкільництво в Київській Русі і його філософське розуміння. "Изборник" Святослава про освіту і навчання. Проблема вихованості у "Повчанні дітям" В.Мономаха. Метод навчання "книжників".

Філософсько-освітня думка братських шкіл. Погляди на школу і виховання С.Оріховського-Роксолана. Філософсько-педагогічна основа діяльності

Острозького колегіуму. Мета освіти і питання морального життя. Ідеал героїчної особистості і українського патріотизму.

Тема 6. Західноєвропейська філософсько-педагогічна парадигма культури Модерну.

Протиборство уніфікації і націоналізації в освіті Західної Європи XVII — XVIII ст. Роль культури Ренесансу в ствердженні освітньої парадигми Просвітництва. Наука і проблема створення школи нового типу.

Філософсько-педагогічна думка Англії XVII — XVIII ст. Схоластика і новаторство. Проблема морально-освітнього ідеалу. Філософсько-педагогічне вчення Дж. Локка. Раціональне та ірраціональне у освітньо-виховній концепції Дж.Локка.

Питання співвідношення природного і соціального, раціонального та ірраціонального у філософії просвітників Франції. Філософія освіти езуїтів і Б.Паскаль. Філософія освіти Ж.-Ж. Руссо та її роль в європейському шкільництві.

Філософсько-освітнє вчення Я.Каменського: "лабіринти світу" і школа. Мануфактурно-промислова спеціалізація і шкільне навчання. Держава і спеціалізація особи.

Філософсько-педагогічна думка Німеччини. Роль Реформації в модернізації освіти Німеччини XVIII — початку XIX ст. Протестантська етика та індивідуалізм. Педагогіко-філософське вчення Песталоцці. Проблеми освіти у філософії німецьких романтиків.

Вчення про освіту і виховання І.Канта, Й.Фіхте, Ф.Шеллінга, Г.Гегеля. Людина, розум і освіта у філософії Л.Фейєрбаха. Держава і освіта. Спеціалізація особистості та державна політика.

Тема 7. Філософія освіти України XVII — XIX ст.

Освітня ситуація в Україні першої половини XVIIIст.. Латинізація і полонізація навчання. : П.Могила і проблема українізації освіти. Києво-Могилянська академія і Військо-Запорізьке.

Філософія навчально-виховного процесу в Києво-Могилянській академії. "Анфологіон" П.Могили. Український патріотизм та ідеал «свобідної» героїчної особистості. Вчення про "Нового Адама" Л.Барановича. Людина у філософсько-освітньому вченні М.Козачинського та Г.Кониського.

Філософсько-педагогічне вчення Г.Сковороди. Людина як Мікросвіт. Навчання і "сродна праця".

Проблема "нової" людини. Питання національної освіти і виховання "нових орлів".

Тема 8. Методологічні питання освіти в Західній Європі і Російській імперії XIX ст.

Класична раціональність і промислово-урбаністична цивілізація. Суспільний і технологічний поділ праці та спеціалізація навчання. Держава і школа.

Природознавство і освітньо-виховний процес. Вплив позитивізму на роботу школи. Прагматизм, утилітаризм, нігілізм. Професійна і "класична" школа. "Експериментальна педагогіка" і проблема "всебічно розвиненої особи". Статус вчителя і учня. Педагогіка "не діяння".

Соціологізація педагогіки. Концепція соціального виховання. Трудова школа. Школа і національна держава. Природа і соціалізація людини. Мета навчання і виховання. Дилема технократизму в освіті. Проблема "надлюдини".

Результати "українізації" та "європеїзації" освіти в Російській імперії ХУІІІ ст. Проблема національної освіти: суперечка "слов'янофілів" і "західників".

Філософія освіти Кирило-Мефодіївського товариства. Філософсько-педагогічне вчення П.Куліша.-Київська академічна школа філософії освіти. Педагогічна концепція П.Юркевича. Проблема української школи в Україні (М.Драгоманов, І.Франко, М.Грушевський, С. Русова та ін.).

Тема 9. Криза класичної (модерністської) філософії освіти в ХХ ст. і проект Постмодерну. Перша світова війна, революція в Європі початку ХХ ст. як показники кризи модерністської парадигми філософії освіти. Друга світова війна, крах світових імперій і глобальна криза освіти.

Колективізм та індивідуалізм як освітні альтернативи. Технізація і мілітаризація школи. Проблема мети виховання. Домінування політики над школою і освітою. Репресивна і демократична педагогіка. "Радянська педагогіка" та її суперечності.

Екологічні проблеми як проблеми науково-освітньої раціональності. Зміна типу сім'ї. Проблема «свобідної» особистості. Особа і корпорація. Інформаційний вибух. Соціальна мобільність.

Реформа освіти в Україні як формування і реалізація філософсько-педагогічних ідей Постмодерну. Постмодернізм і українська філософсько-педагогічна традиція. Вчення про поступ І.Франка. "Розколена людина" М.Хвильового і проблема національної освіти. "Загублена українська людина" і сучасна освітня реформа в Україні.

Основні методологічні принципи реформи освіти в Україні. Школа і держава. Школа і релігія. Проблема громадянської етики. Українська школа і українська філософія освіти. Освіта, економіка і громадянське суспільство. Вчитель і "революція духу" в Україні.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема №1: Предмет і завдання філософії освіти.

1. Поняття світи. Освіта як предмет філософського пізнання.
2. Освіта і національна культура. Національне й міжнаціональне в освіті України.
3. Структура суспільного життя і структура освіти.

Література:

1. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М., 1995.
2. Дьюи Д. Демократия и образование. Гл. 24. М., 2000.
3. Миронов В.В. Проблемы образования в современном мире и философия. *Отечественные записки*. М., 2002 № 2.
4. Парсонс Т. Система современных обществ. Гл. 5 (Революция в образовании). М., 1997.

5. Парсонс Т. Высшее образование как средоточие научных интересов./ О построении теории социальных систем: интеллектуальная автобиография. *Парсонс Т. Система современных обществ.* М., 1997.
6. Фишер М.И. Философия образования и комплексное исследование образования. *Вопросы философии*, 1995, №5.
7. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. М.: Совершенство, 1998. 605 с.
8. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. К.: Центр «Магістр-8», 1996. 255 с.

Тема №2: Східна і західна парадигми освіти.

1. Поняття освітньої парадигми. Співвідношення філософських і освітньо-педагогічних парадигм.
2. Основні риси та форми педагогічної реалізації східної парадигми освіти (давня Індія і Китай).
3. Характерні риси та способи реалізації західної парадигми освіти (давня Греція і Рим).

Література

1. Платон. Государство. *Платон. Соч. в 4-х тт.* Т.3. М., 1994.
2. Аристотель. Политика. Книги 2, 7,8. *Аристотель. Соч. в 4-х тт.* Т.4. М., 1984.
3. Виндельбанд В. Платон. Гл. 2. *Виндельбанд В. Избранное Дух и история.* М., 1995.
4. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т.1. Гл.4 (4), гл. 8 (6-7). М., 1992.
5. Хайдеггер М. Учение Платона об истине. *Хайдеггер М. Время и бытие.* М., 1993.

Тема №3: Середньовічна парадигма філософії освіти.

1. Європейське суспільство і освіта після розпаду Римської імперії. Основні напрямки в освіті – католицький, православний, реформаційний.
2. Монастирські школи і схоластика як метод навчання.
3. Університети і розділ освіти на церковну і гуманітарну.
4. Освітні цінності Ренесансу і Реформації та філософія освіти єзуїтів.

Література

1. Августин. Исповедь (отдельные главы из книг 1-7, 10, 12-13). *Августин. Творения.* Т.1- Спб., 1998.
2. Августин. Об учителе. *Августин. Творения.* Т.1. Спб., 1998.
3. Фома Аквинский. Сумма теологии. Ч.1, вопрос 1; вопросы 75-83, 93, 115-117. Киев, 2005.
4. Коменский Я. Панагия. Гл. 14-16. *Коменский Я. Соч.* М., 1997.
5. Коменский Ян Амос. Антология гуманной педагогики. М., Изд-во Шалвы Амонашвили, 1996.
6. Монтень М. Опыты. В 3-х книгах. Книга 1, гл. 26; Книга 2, гл. 8. М., 1992.

Тема №4: Філософсько-педагогічна парадигма Модерну.

1. Філософсько-педагогічна думка Англії ХУІІ-ХУІІІ ст. Раціональне та ірраціональне у освітньо-філософському вченні Дж. Локка.
2. Природне і соціальне, ірраціональне у філософії освіти Франції ХУІІ-ХУІІІ ст. Ж.- Ж. Руссо та його роль в європейському шкільництві.

3. Мануфактурно-промислова ідеалізація і школа. Філософсько-педагогічне вчення Я.А.Каменського.
4. Німецький романтизм і філософсько-педагогічні погляди Песталоцці.
5. Філософія освіти І. Канта, Г.Гегеля та Л.Фейєрбаха.

Література

1. Локк Д. Мысли о воспитании; Мысли о том, что читать и изучать джентльмену. *Локк Д. Соч.* в 3-х тт. Т.3. - М.,1988.
2. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании. *Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения.* Т.1. М., 1961.
3. Гельвеций К. Об уме. Рассуждение 3, гл 1, Рассуждение 4, гл. 17. *Гельвеций. Сочинения.* В 2-х тт. Т. 1. М., 1974.
4. Гельвеций К. О человеке. Разд.1,гл. 1-10; Разд. 5, гл. 1-9; Разд. 10, гл. 1,11. *Гельвеций Сочинения.* В 2-х тт. Т.2. М.,1974.
5. Дидро Д. Последовательное опровержение книги Гельвеция «О человеке». *Дидро Д. Сочинения.* В 2-х тт. Т.2.- М., 1991.
6. Монтескье Ш. О духе законов. Книга 4. М.,1999.

Тема №5: Українська філософія освіти XVII-XX ст.

1. Освітня ситуація в Україні першої половини XVII ст. П.Могила і проблема українізації освіти.
2. Філософія освіти професорів Києво-Могилянської академії. Вчення про про "древнього" та "нового" Адама Л.Барановича.
3. Філософсько-педагогічне вчення Г.Сковороди. Питання національної освіти і виховання "нових орлів".
4. Філософсько-освітні погляди українських мислителів XIX ст.
5. Філософія освіти України XX ст.

Література

1. Куліш П. Хугірська філософія і віддалена од світу поезія. К., 2005.
2. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті. *Твори:* У 2 т. К., 1994. – Т. 1.
3. Русова С.Вибрані педагогічні твори. К.,1997.
4. Драгоманов М.П. Переднє слово до "Громади". *Вибране.* К. 1991.
5. Ушинський К.Д. Про народність у громадянському вихованні. *Вибрані пед. твори у 2-х томах.* К.: Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 43–103.

Тема №6. Методологічні питання освіти в Західній Європі XIX- XX ст.

Заняття 1.

1. Промислово-урбаністична цивілізація і криза класичної науково-педагогічної раціональності.
2. Позитивізм і навчально-виховний процес.

Заняття 2.

1. Експериментальна педагогіка і проблема «всебічно розвиненої особи».
2. Соціалізація педагогіки. Дилема технократизму і гуманізму та проблема "надлюдини".

Література

1. Фишер М.И. Философия образования и комплексное исследование образования. *Вопросы философии,* 1995. № 11

2. Дьюи Д. Демократия и образование. Гл. 24. М., 2000.
3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М., 1995.
4. Парсонс Т. Высшее образование как средоточие научных интересов. / О построении теории социальных систем: интеллектуальная автобиография. *Парсонс Т. Система современных обществ.* М., 1997.
5. Хайдеггер М. Наука и осмысление. *Хайдеггер М. Время и бытие.* М., 1993.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ТА РЕФЕРАТІВ

Вивчення курсу “Філософія освіти” передбачає, що філософсько-освітній світогляд сучасної людини формується шляхом вивчення великого концептуально-тематичного матеріалу, філософських і освітніх досягнень різних культур і цивілізацій у вигляді комплексу науково-освітніх ідей.

Процес вивчення курсу “Філософія освіти” варто починати з переліку питань і тем, списку рекомендованої літератури. Опрацьовуючи підбірку літератури з кожної теми, слід звернути увагу на ключові поняття теми. Певний час належить виділити для ознайомлення з першоджерелами.

Опановуючи напрямки філософсько-освітнього мислення східних та західних народів, слід прагнути до вироблення власного погляду на спільне та відмінне в педагогічних ідеях, концепціях та творчих здобутках мислителів з різних епох, цивілізацій, країн.

Незалежно від обраного фаху чи виду діяльності ціннісна вага професіоналізму завжди буде зростати пропорційно до філософсько-освітньої праці суб’єкта. Вивчаючи філософію освіти ви вчитеся не лише науково та творчо мислити, користуватися критерієм педагогічної істини і законами науки, а й завжди залишатися апологетом вищої правильності. У цьому і полягає смисл вимог до розуміння студентом основних принципів і законів правильного науково-педагогічного мислення, які виробила і нагромадила філософія освіти.

Контрольна робота або реферат – самостійно побудований процес вивчення філософсько-освітньої проблематики, який включає наступні моменти:

- Вибір теми;
- Ознайомлення з відповідною літературою;
- Ведення конспектів з окремих питань;
- Синтез усіх етапів праці у вигляді завершеного дослідження.

Для цього необхідно скласти план курсової роботи, який повинен включати в себе:

1. Вступ.
2. Основну частину.
3. Висновок.
4. Список використаної літератури.

Загальний обсяг контрольної роботи складає 10-15 сторінок друкованого або написаного від руки тексту.

У **вступі** розкривається задум автора, тобто основна мета контрольної роботи чи реферату та завдання, актуальність даної проблеми, практична значущість питань, які привернули увагу магістранта.

В **основній частині** йдеться про найважливіші принципи і закони філософії освіти, розкривається зміст основних форм науково-освітнього мислення, складність всіх форм філософського мислення. Наводяться приклади ідейних систем та творчих поглядів мислителів тощо.

У **висновках** роботи дається узагальнення автора з обраної ним теми. Слід робити посилання на наукові джерела, записуючи назву мовою оригіналу та вказуючи кількість сторінок, а перед тим – назву видавництва, місто та рік видання.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ТА РЕФЕРАТІВ

1. Освіта як предмет філософського пізнання.

2. Освіта як світоглядно-методологічна проблема.
3. Структура освіти і педагогіки.
4. Освіта, церква, держава.
5. Педагогіка як філософська практика.
6. Проблема мети суспільства і мети освіти.
7. Принципи освіти і національні цінності.
8. Питання сумісності світоглядних парадигм в освіті.
9. Проблема національної освіти в Україні.
10. Суспільство і освіта.
11. Структура суспільного життя і освітній процес.
12. Спеціалізація праці та проблема людської індивідуальності.
13. Проблема "нової людини" і нігілізм.
14. Методологічні засоби виховання і концепції "не діяння", "формування", "само творчості".
15. Освіта і програма шкільного навчання.
16. Загальнолюдські і національні цінності та шкільна освіта в Україні.
17. Загальна характеристика східної парадигми освіти.
18. Філософсько-педагогічна думка давньої Індії.
19. Філософсько-педагогічна думка давнього Китаю.
20. Обставини виникнення та загальна характеристика західної освітньої парадигми.
21. Проблема мети освіти (Мілет, Ефес, Спарта, Афіни тощо).
22. Питання освіти і політики в Римській державі.
23. Візантія і Західна імперія: стан освіти і ставлення до неї.
24. Виникнення університетів.
25. Освітній процес на північному Причорномор'ї.
26. Шкільництво в Київській Русі і його філософське розуміння.
27. Філософсько-освітня думка шкіл.
28. Погляди на школу і виховання С.Оріховського-Роксолана.
29. Філософсько-педагогічна основа діяльності Острозького колегіуму.
30. Протиборство уніфікації і націоналізації освіти Західної Європи XVII—XVIIIст..
31. Наука і проблема створення школи нового типу.
32. Філософсько-педагогічна думка Англії XVII—XVIIIст..
33. Питання співвідношення природного і соціального, раціонального та ірраціонального у філософії просвітників Франції.
34. Філософсько-освітнє вчення Я.Каменського: "лабіринти світу" і школа.
35. Філософсько-педагогічна думка Німеччини.
36. Педагогіко-філософське вчення Песталоцці.
37. Вчення про освіту і виховання І.Канта, Й.Фіхте, Ф.Шелінга, Г.Гегеля.
38. Освітня ситуація в Україні першої половини ХУІІст..
39. П.Могила і проблема українізації освіти
40. Філософія навчально-виховного процесу в Києво-Могилянській академії.
41. Філософсько-педагогічне вчення Г.Сковороди.
42. Класична раціональність і промислово-урбаністична цивілізація.
43. Суспільний і технологічний поділ праці.
44. Спеціалізація навчання.
45. Вплив позитивізму на роботу школи.
46. Професійна і "класична" школа.
47. "Експериментальна педагогіка" і проблема "всебічного розвиненої особи".

48. Соціологізація педагогіки.
49. Концепція соціального виховання.
50. Ділема технократизму в освіті.
51. Проблема "надлюдини" у філософії освіти.
52. Результати "українізації" та "європеїзації" освіти в Російській імперії ХУІІІст..
53. Філософія освіти Кирило-Мефодіївського товариства.
54. Київська академічна школа філософії освіти.
55. Проблема української школи в Україні (М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, С. Русова та ін.)
56. Екологічні проблеми як проблеми науково-освітньої раціональності.
57. Реформа освіти в Україні як формування і реалізація філософсько-педагогічних ідей Постмодерну.
58. Основні методологічні принципи реформи освіти в Україні.
59. Українська школа і українська філософія освіти.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Об'єктивні, всезагальні "науково-освітні закони", що існують завдяки логічному мисленню у дійсності безпосередньо пов'язані з суб'єктивністю та унікальністю людини, з її інтелектуальним проявом. Знання постійно примушує працювати особисті потенції людини, силу інтелекту та духовну наснагу. Потенціал філософії освіти залежить від того чи вдається магістранту неупереджено, без заздалегідь відомих, в більшості випадкових, постулатів самостійно здійснювати науковий пошук, вільно осмислювати філософсько-світоглядні та наукові питання. Навчальною програмою передбачається, що значну частину матеріалу дисципліни студенти-магістранти мають оволодіти самостійно, силою власних інтелектуальних зусиль.

Мета цих методичних матеріалів і полягає в тому, аби спрямувати працю магістрантів, пробудити у них бажання самостійного осмислення найважливіших філософсько-освітніх питань. Мислення, аби здійснювати потрібний філософсько-освітній пошук, повинно бути підготовлене, тренуване. Найбільш ефективним засобом для цього є набір філософсько-освітніх джерел, тестів, питань, проблемно-пошукових ситуацій, які покликані активізувати науково-дослідну діяльність магістрів. Відповідь на кожні вправу, тему чи запитання формується на основі вивчення відповідних розділів підручника чи посібника, першоджерел.

Формою контролю за якістю самостійного накопичення знань з філософії освіти можуть бути реферативні праці, контрольні роботи, участь магістрантів у роботі на семінарських заняттях. Перелічені форми вияву ефективності самостійної роботи магістрантів не лише поглиблюють знання з філософії освіти та стимулюють їх потяг до потрібних знань, виробляючи навички філософсько-наукового пошуку, а й в цілому сприяють підвищенню загального рівня інтелектуальної, а отже й професійної підготовки магістрантів.

Питання для індивідуальних самостійних занять.

1. Природознавство і освітньо-виховний процес.
2. Друга світова війна, крах світових імперій і глобальна криза освіти.
3. Колективізм та індивідуалізм як освітні альтернативи.
4. Технізація і мілітаризація школи.
5. Домінування політики над школою і освітою.
6. Школа і релігія.
7. Освіта, економіка і громадянське суспільство.
8. Вчитель і "революція духу" в Україні.
9. Погляди на мету і зміст етичного виховання в сучасній філософії освіти і педагогіка.
10. Уміння користуватися правами як ознака свободної особистості.
11. Основні етапи етичного виховання.

12. Особистий аспект етичного виховання.
13. Етапи особистого етичного виховання.
14. Реформа освіти в Україні і проблеми етичного виховання. Методологічні стратегії навчального плану.
15. Мета навчання і мета етичного виховання.
16. Учбова програма і методологія її обґрунтування.
17. Репресивна і діалогічна педагогіка.
18. Масова та спеціалізована школа.
19. Постмодерністичне суспільство і навчальна програма.
20. Естетика як наука про чуттєво-предметну діяльність і емоційно-почуттєве пізнання.
21. Парадоксальність співвідношення мистецтва і творчості вчителя.
22. Методологічні основи естетичного виховання.
23. "Комп'ютерна людина" і людська емоційність.
24. Комп'ютерна віртуальна реальність і свобідна моральна особистість.
25. Художньо-образне навчання і виховання.
26. Сучасне стандартизоване суспільне виробництво і завдання художньо-образного виховання.
27. Зв'язок мети естетичного виховання із метою морального виховання та викладанням природничо-наукових і соціально гуманітарних дисциплін у школі,
28. Людський організм і освітній процес.
29. Людські природні якості та їх роль в шкільному навчанні.
30. Сучасні психофізичні вимоги до професійної діяльності людини і школа.
31. Психологія та її місце в шкільному навчальному процесі.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. 1.Філософія освіти як навчальний предмет та його проблеми.
2. 2.Освіта як світоглядно-методична проблема.
3. 3.Освіта як історико-філософська проблема та проблема національної освіти в Україні.
4. Суспільство та освіта. Структура суспільного життя і освітній процес.
5. Спеціалізація праці та проблема людської індивідуальності.
6. Загальнолюдські і національні цінності та шкільна освіта.
7. Філософсько-педагогічна думка Давньої Індії.
8. Філософсько-педагогічна парадигма давньої Індії.
9. Питання освіти та виховання у вченні Конфуція.
10. Виникнення та характеристика західної освітньої парадигми.
11. Проблема мети освіти в до сократівський період.
12. Філософсько-освітні погляди Сократа.
13. Філософсько-педагогічні переконання Платона.
14. Філософсько-педагогічні роздуми Аристотеля.
15. Філософсько-освітні ідеали кініків, стоїків, епікурейців.
16. Питання освіти і політики в Римській державі.
17. Раннє християнство і освіта. Християнський ідеал освіти.
18. Католицька уніфікація освіти та її полі центризм у Візантії.
19. Середньовічно-християнська парадигма освіти.
20. Ренесанс та його освітні цінності.
21. Реформація та освіти.
22. Шкільництво в Київській Русі і його філософське розуміння.
23. Філософсько-освітня думка в братських школах та Острозькому колегіумі.
24. Філософсько-педагогічна думка Англії.

25. Філософсько-педагогічне вчення Дж. Локка.
26. Природне і соціальне, раціональне та ірраціональне у філософсько-освітній думці Просвітництва Франції.
27. Філософія освіти Ж.-Ж. Руссо та її роль в Просвітництві.
28. Філософсько-освітнє вчення Я.Каменського.
29. Педагогічно-філософське вчення Пестолоці.
30. Вчення про освіту і виховання І.Канта,Ф.Шеллінга, Г.Гегеля.
31. Філософсько-освітня думка доби українського бароко. Освіта в Києво-Могилянській академії.
32. Філософсько-педагогічне вчення Г.Сковороди.
33. Філософія освіти Кирило-Мефодіївського товариства.
34. Філософія освіти П.Куліша.
35. Філософсько-педагогічні концепції західної філософії 20 ст.
36. Філософсько-педагогічна думка в Російській імперії 17-19 ст.
37. Філософія освіти С.Русової.
38. Моральне виховання особистості.
39. Права людини і школа.
40. Інформаційне суспільство і школа.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

Модулі	I	II	Разом (балів)
Бали	0 – 50	0 – 50	0 - 100
Лекції	0 – 5	0– 5	0 - 10
Практичні заняття	0 – 15	0 – 18	0 - 33
Самостійна робота	0 – 25	0 – 32	0 -57
Підсумковий контроль			залік

Критерії оцінювання знань студентів:

В основу оцінки знань студента з курсу „Філософія освіти” покладені такі якісні характеристики:

- широта й глибина знань в обсязі навчальної програми;
- творче опанування теоретичного змісту курсу;
- обґрунтованість відповідей і точність визначень;
- самостійність і конструктивізм мислення.

а) робота на лекції (до 5 балів);

б) відповідь на практичному занятті (до 3 балів)

в) самостійна робота (до 32 балів)

- ведення конспекту практичного заняття (до 2 балів)

- міні-дослідження (або реферат) - до 20 балів

Робота на лекції оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять; повнота, охайність і грамотність ведення конспекту лекцій. Наявність усіх компонентів роботи на лекції та присутність студента на лекційних заняттях може бути оцінена до 5 балів; неохайне оформлення конспекту лекцій, неповне відображення лекційного матеріалу у конспекті, часткова відсутність студента на лекційних заняттях – від 1 до 3 балів.

Відповідь на практичному занятті оцінюється за наступними критеріями:

3 бали – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні практичних завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Практичне завдання виконане повністю відповідно до встановлених вимог.

2 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні практичних завдань,

аргументація на достатньому рівні. Практичне завдання виконане частково та має несуттєві помилки.

1 бал – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні практичних завдань на низькому рівні. Практичне завдання виконане поверхово без урахування встановлених вимог.

Самостійна робота з курсу «Філософія освіти» включає ведення конспекту практичного заняття, виконання письмових завдань та написання контрольної роботи або реферату.

Самостійна робота оцінюється до 20 балів (залежно від модуля).

Ведення конспекту практичного заняття оцінюється за наступними критеріями:

- повнота, охайність і грамотність ведення конспекту;
- наявність теоретичного матеріалу (рукописний варіант) практичного заняття;
- виконання тестів і практичних завдань відповідно до теми практичного заняття.

Наявність всіх компонентів конспекту практичного заняття може бути оцінено до 2 балів.

Студент за власним бажанням може обрати один з двох варіантів: а) **письмові відповіді** (або міні-дослідження) на питання самостійної роботи; б) **написання контрольної роботи або реферату** з модулю. Завдання самостійної роботи та теми рефератів по кожному модулю визначаються викладачем.

Реферат або контрольна робота оцінюється за наступними критеріями: відповідна форма, грамотність, охайність, науковість, достатня кількість використаної літератури (до 10 джерел). Допускається використання матеріалів інтернет-ресурсів (не більше 3-ох позицій) з обов'язковим включенням їх точної адреси до списку літератури.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Зараховано
83-89	B	
75-82	C	
68-74	D	
60-67	E	
35-59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студентам філософія освіти допоможе упорядкувати в своєму науковому дослідженні головне та другорядне, систематизувати отримані педагогічні знання, оволодіти різноманітною інформацією, з котрою вони зустрічаються в процесі навчання і на практиці. Крім цього, знання філософії освіти додає впевненості у власних судженнях.

Зараз філософія освіти одна з найдинамічніших дисциплін, зразок педагогічної аргументованості.

Вивчення філософії освіти студентами вузів взагалі передбачає засвоєння ними філософських основ правильного педагогічного мислення, яке виробила і нагромадила передова філософська думка протягом майже трьохтисячного розвитку.

Політика курсу.

Студент зобов'язаний відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, не запізнюватися, мати відповідний зовнішній вигляд. У разі відсутності через хворобу надати відповідну довідку. Пропущені заняття відпрацьовувати у визначений викладачем час. Студент повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в навчальному процесі.

Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- ✓ Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ✓ Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ **ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:**

1. Гершунский Б.С. Философия образования: Учеб пособие для студ. высших и сред. пед. учеб. завед. М.:Флинта, 1998. 432с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века: в поисках практико-ориентированных образовательных концепций. М.:Совершенство, 1998. 608с.
3. Духавнева А.В. История зарубежной педагогики и философия образования. Ростов-на-Дону:Феникс, 2000. 480с.
4. Лутай С.В. Філософія сучасної освіти: Навч. посібник. К.: Центр "Магістр", 1996. 256с.
5. Степашко Л.А. Философия и история образования: Учебное пособие для студ. вузов РФ. М.:Флинт, 1999. 272с.
6. Философия образования: Сб. науч.ст./Отв. ред. А.Н.Кочергин. М.:Фонд "Новое тысячелетие", 1996. 287с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Гончаренко С.У., Пастернак Н.В. Проблема підвищення теоретичного рівня освіти. *Педагогіка і психологія*, 1998. - № 2. - С. 16-29.
3. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи. К.: Логос, 2002. 140 с.
4. Єльнікова Г.В. Концепція спрямованої самоорганізації в управлінні освітою. *Післядипломна освіта в Україні*, 2001. № 1. С. 81–86.
5. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. К. Полтава: ПОПОПП, 1998. 360 с.
6. Кремень В. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку (доповідь на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти 8 жовтня 2001 р.). Професійно-технічна освіта, 2001. № 4. С. 5–10.
7. Конох М.С. Формування нової філософії освіти в Україні. Соціально-філософський аспект. К.: Вища школа, 2001. 223 с.
8. Корженко В.В, філософія виховання: зміна орієнтацій. К.: Вид-во УАДУ, 1998. 237 с.
9. Лутай В.С. Роль синергетичної методології у реформуванні управління освітою. *Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-30 жовтня 1998 року)*. К.: Правда Ярославичів, 1998. 335 с.
10. Людина у сфері гуманістичного пізнання. К.: Український центр духовної культури, 1998. 408 с.
11. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*, 2001. №26. С. 2–4.
12. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*, 1996. № 4. С. 49–57.
13. Олійник В.В., Нікуліна А.С. Проблеми реформування і розвитку після-дипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, 2001. № 1. С. 6–9.
14. Радіонова І.О. Сучасна американська філософія освіти. Харків: ХДПУ, 2000. 205 с.

15. Романенко М.І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу. Дніпропетровськ: Промінь, 1998. 131 с.
16. Романенко М.І. Філософія освіти: історія і сучасність. Дніпропетровськ: Промінь, 2001. 178 с.
17. Сухова Н.М. Становлення методологічних засад філософії освіти як пріоритетної галузі гуманітарного знання. Автореферат, дис. канд. філософських наук. Київ, Інститут вищої освіти АПН України, 2002. 17 с.
18. Ушинський К.Д. Про народність у громадянському вихованні. *Вибрані пед. твори у 2-х томах*. К.: Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 43–103.
19. Феноменологія буття людини: сучасна західноєвропейська філософська рефлексія. К.: Український центр духовної культури, 1999. 276 с.
20. Філософський метод: перед лицем нових парадигм. Львів: Центр Європи, 1997. 235 с.
21. Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 1-3.02.1996. К.: Віпол, 1997. 544 с.
22. Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи. 36. наукових праць. Вип. 3. К.: Знання, 2000. 519 с.
23. Шубелка Н.В. Трансформація освіти як явища сучасної культури. Автореферат дис. канд. філософських наук. Київський університет ім. Т.Г.Шевченка, 1998. 16 с.
24. Ясперс Карл. Про сенс історії. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями*. М.: Ваклер, 1996. С. 184–212.
25. Андрущенко В.П. Высшее образование в контексте глобализации. *Зеркало недели*, 2002, 26 января.
26. Богомолов Анатолий. Сверхзадача образования. *Персонал*, 1998. № 4. С. 77–81.
27. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на пороге ХХІ века. М.: Изд-во УРАО, 1999. 208 с.
28. Гессен С.П. Основу педагогики. Введение в прикладную философию. М.: Школа-пресс, 1995. 448 с.
29. Гершунский Б.С. Философия образования для ХХІ века. М.: Совершенство, 1998. 605 с.
30. Гусинский З.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования. М.: Логос, 2000. 224 с.
31. Днепров З.Д. Современная школьная реформа в России, М.: Наука, 1998. 404 с.
32. Долженко О.В. Очерки по философии образования. М.: Кворум, 1995. 239 с.
33. Добронравова И.С. Синергетика: становление нелинейного мышления. К.: Лыбидь, 1990. 149 с.
34. Дьюи Дж. Реконструкция в философии. М.: Логос, 2001. 168 с.
35. Каптерев П.ф. Избранные педагогические сочинения. М.: Педагогика, 1982. 704 с.
36. Корсак К.В. В ХХІ век – с новой парадигмой национального образования. *Персонал*. 2000. № 1. С. 66–72.
37. Краевский В.В. Методология педагогики: прошлое и настоящее. *Педагогика*, 2002. № 1. С. 3–11.
38. Леднев В.С. Содержание образования, Учебное пособие. М.: Высшая школа, 1989. 360 с.
39. Мамардашвили М.К. Лекции о Прусте. М.: Изд-во «Асі МагдігШт», 1995. 548 с.
40. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. 2-е изд. М.: Прогресс, 1992. 416 с.
41. Рассел Бертран А.У. Человеческое познание, его сфера и границы Перевод с англ. К.: Ника-Центр, 2001. 560 с.
42. Рогова А.В. Философия и история образования. Учебное пособие. Чита: Изд-во Забайкальского ГПУ, 2000. 140 с.
43. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Перевод с англ. М.: Прогресс, 1994. 480 с.
44. Розин В.М. Философия образования: предмет, концепции, направлення изучения. *Альма Матер (Вестник вышшей школы)*. 1991. № 9. С. 48–58.
45. Розин В.И., Булдаков С.К. Философия образования. Кострома: Изд-во КГУ им. Н. Некрасова, 1999. 284 с.
46. Рузавин Г.И. Синергетика и диалектическая концепция развития. *Философские науки*, 1989. № 5. С. 11–21.
47. Осуга Сзцуо. Приобретение знаний / Перевод с японского. М.; Мир, 1990. 304 с.
48. Савицкий И.П. Философия образования для ХХІ века: кризис образования – необходимость

- новых воззрений. *Современная высшая школа*, 1990, № 1. С. 38–45.
49. Синергетика и психология. Материалы круглого стола 10.03.1997. СПб.: Государственный университет водных коммуникаций, 1997. 148 с.
50. Сухомлинский В.А. О воспитании. Изд. 3-е. М.: Политиздат 1979. 270 с.
51. Философия, культура, образование: Материалы круглого стола. *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 3–58.
52. Философия образования. М.: Фонд «Новое тысячелетие», 1996. 288 с.
53. Шварцман К.А. Философия и воспитание. М.: Политиздат, 1989. 153 с.
54. Локк Джон. Сочинения: /Новые исследования о человеческом опыте/.
55. Руссо Жан Жак. Эмиль или Единственный. М., 1954.
56. Ламетри. Сочинения: /Человек машина/.
57. Коменский Я.А. Подорож по лабіринту світу. Хроніка 2000. К., 1999.
58. Історія філософії України. Хрестоматія. К., 1993.
59. Чанишев А.М. Курс лекцій по філософії. М., 1986.
60. Лінч Дж. Історія середньовічної церкви. К., 1993.
61. Рассел Бертран. Історія західної філософії. К., 1996.
62. Драгоманов М.П. Попереднє слово до "Громади". *Вибране*. К., 1991.
63. Русова С. Вибрані педагогічні твори. К., 1997.
64. Хижняк З. Кієво-Могилянська академія. К., 1987.
65. Куліш Пантелеймон. Листи з хутора. *Вибрані твори*. К., 1989. Т. 2.
66. Афанасьев Ю. Автономия Кентавра. *Философия образования*. 1996. № 6. С. 16–19.
67. Гершунский Б.С. Философия образования: научный статус и задачи. *Сов. педагогика*. 1991. №4 С. 69–74.
68. Гессен С.И. Основы педагогики: Введение в прикладную философию. М.: Школа-Пресс, 1995.
69. Гончаренко С.У. Від педагогічної драми – до нової філософії освіти. *Рідна школа*. 1993. 10. С. 2–6.
70. Кумарин В.В. Вместо педагогики "философия образования"? *Педагогика*. 1997. № 3. С. 110–118.
71. Лобок А. Вероятностное образование: Философия образования. *Народное образование*. 1996. № 3. С. 13–21.
72. Логвинов И.И. Философия образования и педагогика: точка зрения дидакта. *Педагогика*. 1997. № 3. С. 105–110.
73. Незгода М. Система освіти як засіб формування особистості. *Проблеми філософії*. К., 1991. Вип. 89. С. 73–82.
74. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*, 1996. № 4. С.49–57.
75. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности: К философским основам педагогики. *Вопр. Философии*. 1989. 4. С.88–95.
76. Философия образования: состояние, проблемы и перспективы: /материалы «круглого стола». *Вопр. Философии*. 1995. № 11. С. 3–34.
77. Шубинский В.С. Философские подходы к педагогической теории. *Сов. педагогика*. 1990. № 12. С. 60–65.

Словники:

1. Горский Д.П., Ивин А.А., Никифоров А.Л. Краткий словарь по логике. М., 1991.
2. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. М., 1975.
3. Кондаков Н.И. Логический словарь. М. Сов. Энциклопедия, 1990.
4. Філософський словник (Під. Ред. В.І. Шинкарука). К., 1986.
5. Философская энциклопедия. Тт. 1-5. М.,: Сов. Энциклопедия, 1960-1970.
6. Философский энциклопедический словарь. М.: Сов. Энциклопедия, 1983.